

Jiří Chotaš, Aleš Prázný, Tomáš Hejduk a kol.
Moderní univerzita. Ideál a realita
Praha: Filosofía, 2015, 452 s.

Editoři a kolektiv autorů z několika filosofických pracovišť tímto sborníkem reagují na povrchnost a nedomyšlenou účelovost reformních pokusů v oblasti vysokého školství u nás i v zahraničí. Shromáždili proto a s dalšími spolupracovníky přeložili řadu důležitých textů k tématu poslání univerzity a napsali k nim, nebo obecněji k tématu, komentující studie. Sborník tak má dvě vzájemně propojené části: v první části jsou tyto studie, v druhé přeložené texty.

Za prototyp moderní univerzity pokládají editoři univerzitu založenou v roce 1810 v Berlíně. Okolnosti vzniku této univerzity vysvětluje ve své studii Holger Gutschmidt z univerzity v Göttingen. Před založením berlínské univerzity byli požádáni o dobrozdání přední němečtí myslitelé, kteří vycházeli z myšlenek tehdejší německé filosofie. Je proto velmi záslužné, že do druhé části sborníku bylo zařazeno šest textů, které se založením berlínské univerzity přímo souvisejí nebo o které se její zakladatelé opírali. Přímou souvislost mají texty *Dedukovaný plán vyššího vzdělávacího ústavu zřízovaného v Berlíně* od filosofa J. G. Fichte (přeložil Jindřich Karásek), *Příležitostné úvahy o univerzitách v německém smyslu. O mravech na univerzitě a o dohledu* od teologa F. D. E. Schleiermachera (přeložil Jan

Kranát) a programový text *O vnitřní a vnější organizaci vyšších vědeckých ústavů v Berlíně* od Wilhelma von Humboldta, který měl na založení univerzity rozhodující podíl – byl v té době šéfem sekce pro náboženství, veřejné vyučování a lékařství na ministerstvu vnitra. (Humboldtův text přeložil Jiří Chotaš). Další tři texty ilustrují myšlenkové ovzduší, v němž berlínská univerzita vznikala. Friedrich Schiller se ve své nástupní přednášce zamýšlí nad problémem *Co znamenají a za jakým účelem studujeme obecné dějiny* (přeložil Jindřich Karásek). Z pozdního spisu Immanuela Kanta *Spor fakult* jsou uvedeny úvod a kapitola, v níž Kant zdůrazňuje význam a kritickou úlohu filosofické fakulty (ve středověkém pojetí považovanou za „nižší“) ve vztahu k „vyšším“, pro stát důležitým fakultám teologické, právnické a lékařské (text přeložil Jiří Chotaš). Jelikož koncept berlínské univerzity byl založen na těsném propojení vzdělávání a vědy, je na místě seznámit se s tehdejší pojetím vědy v přednášce filosofa F. W. J. Schellinga *O absolutním pojmu vědy*, která byla součástí jeho *Přednášek o metodě akademického studia* (přeložil Miroslav Petříček). Uvedené texty doplňuje 5. část přednášek Friedricha Nietzscheho *O budoucnosti našich vzdělávacích ústavů* z roku 1872 (přeložila Věra Koubová). Místy značně sarkastický text kriticky reflektuje, jak se idea univerzity fakticky vyvíjela a uplatňovala. Je probírána i související problematika gymnázií.

K tématu berlínské univerzity se kromě studie H. Gutschmidta, kterou přeložil Ivan Landa, váží i další čtyři studie. Ivan Landa napsal studii *Idea univerzity: Fichte a Schleiermacher v dialogu*. Jiří Chotaš ve studii *Idea moderní univerzity: Napoleon a Humboldt* srovnává německý koncept univerzit jakožto vědecko-pedagogických institucí se souběžně budovaným francouzským modelem specializovaných vysokých škol zaměřených na praktické vzdělávání odborníků, přičemž přestování věd bylo svěřeno samostatným institucím spadajícím pod Národní ústav věd. Jan Kranát blíže osvětluje některé myšlenky dvou protagonistů berlínské univerzity ve studii *Teologická fakulta na humboldtovské univerzitě? Humboldt a Schleiermacher*. Obecnější pohled na témata důležitá pro porozumění německému myšlenkovému světu koncem 18. a počátkem 19. století podává studie Milana Sobotky *Vzdělávání lidstva v dějinách. K širšímu pojmu vzdělání v německé klasické filosofii*. Tato studie velmi dobře završuje soubor textů věnovaných v obou částech sborníku ideji německé univerzity. Stojí za zmínku, že klíčový německý termín *Bildung* autoři studií výstižně překládají nejen jako *vzdělání*, ale na vhodných místech jako *kultivaci*.

Následující dvě studie v první části sborníku nemají svůj jasný protějšek v druhé části. Jedná se o studie Jindřicha Karáska *Lekce z Marxe aneb systém všeobecné užitečnosti* a Filipa Grygara *Idea univerzity jako idea*

komplementarity. Od Martina Heideggera k Nielsi Bobrovi. Obě studie se už týkají situace univerzit ve 20. století. J. Karásek dokládá na základě interpretace jednoho textu K. Marxe a dalších autorů, že tlak na komercializaci univerzitního vzdělávání a vědeckého výzkumu je zákonitým důsledkem dynamiky neoliberálního kapitalismu. F. Grygar se zabývá posunem v chápání poslání univerzity, jak je vyjádřil M. Heidegger ve své nástupní rektorské řeči „Sebeurčení německé univerzity“ z roku 1933, ke specializovanému, technikou ovlivněnému provozu, který Heidegger kriticky komentuje v letech 1945 a 1950. (Příslušné texty nebyly zařazeny do sborníku patrně proto, že již byl jejich český překlad publikován ve Filosofickém časopisu.) Podle F. Grygara je možno obě pojetí chápat jako protikladná, ale vzájemně se doplňující (komplementární).

Nepominutelným myslitelem, který se ve 20. století zabýval ideou univerzity a publikoval o tom řadu důležitých textů, je Karl Jaspers. Jeho názory představuje Aleš Prázný ve studii *Univerzita jako republika učenců. Idea univerzity u Karla Jasperse*. Z Jaspersových prací byl do sborníku zařazen článek *Národ a univerzita* z roku 1947 (přeložili Jan Kuneš a Václav Němec).

Michael Hausner nazval svoji studii *Univerzita ve věku instrumentální racionality. Adorno, Liessmann a zánik vzdělanosti* a zabývá se v ní dvojí proměnou ideje univerzity a vzdělanosti

v moderní době, jak ji popsali nejprve Theodor W. Adorno v knize „*Teorie polovzdělanosti*“ (Theorie der Halbbildung, 1972), poté Konrad P. Liessmann v knize „*Teorie nezvzdělanosti: omyly společnosti vědění*“ (česky 2008). Z Adornových textů přeložil M. Hausner do druhé části sborníku článek z roku 1959 *K demokratizaci německých univerzit*, v němž autor stručně komentuje tři aspekty: demokratizaci přístupu na univerzity, demokratizaci jejich vnitřního života a nejméně zřetelné skutečně demokratické smýšlení absolventů. K. Liessmanna netřeba českým čtenářům přibližovat.

Z nemalého počtu sociologů zabývajících se současným univerzitním světem vybrali editoři amerického sociologa Edwarda Shilse. Jeho názory na angažovanost akademiků ve veřejném životě (ve srovnání s názory J. Derridy, R. Rortyho a dalších) se zabývá ve studii *Edward Shils: Idea univerzity a střet všedního s pozoruhodným* Tomáš Hejduk. Ten rovněž přeložil Shilsův článek z roku 1992 *Idea univerzity: Překážky a možnosti v dnešní společnosti*.

Sborník uzavírá přednáška Hansse-Georga Gadamera *Idea univerzity – včera, dnes, zítra* proslovená v roce 1985 v rámci oslav 600. výročí založení univerzity v Heidelbergu. (Přeložil Aleš Prázný). V přednášce se H.-G. Gadamer odvolává na svého předchůdce K. Jasperse a dotýká se mnoha témat a problémů probíraných v tomto sborníku. Přidává k nim

ovšem řadu pronikavých postřehů a hlubokých myšlenek.

Z výčtu obsažených studií a přeložených textů je snad patrné, že se editorům podařilo sestavit dobře promyšlený soubor velmi cenných a podnětných textů. Ty se, pravda, zaměřují spíše na ideál humboldtovské univerzity a jeho význam, realitu hodnotí většinou z hlediska humanitních věd. Editoři se vědomě nevěnovali myšlenkám Johna Henryho Newmana, jelikož jeho spis „*Idea univerzity*“ z roku 1873 vyšel v roce 2014 v českém překladu. Sborník se nesnaží podat komplexní pohled na situaci současného vysokého školství a jeho vývoj. Více kritických textů může čtenář najít např. v souběžně vydané antologii „*Idea univerzity*“ sestavené Jakubem Jírou (Academia 2015).

Sborník je věnován památce Radima Palouše, jehož krátký text *Univerzita* je uveden jako předслоv.

Publikace je pečlivě zredigována, má i všechny standardní náležitosti (podrobná bibliografie, jmenný a věcný rejstřík, stručné charakteristiky autorů). Kvalitu překladů zaručují odborníci, kteří se příslušnou problematikou dlouhodobě zabývají.

Jelikož se tematika sborníku neomezuje striktně na univerzity, ale týká se i obecných otázek vzdělání a jeho smyslu, může poskytnout inspiraci a cenné informace širokému okruhu zájemců. Četbu lze vřele doporučit zejména expertům na vzdělávání.

Vladimír Roskovec